

PRVNÍ ZKUŠENOSTI S VÝUKOU ALBÁNŠTINY NA FF MU

Martin Surovčák (Brno)

Abstrakt:

Příspěvek se zabývá praktickými aspekty výuky albánštiny, která se poprvé začala vyučovat na Masarykově univerzitě v akademickém roce 2010/2011. Pozornost je věnována struktuře kurzu, profilu zájemců o albánštinu a typickým chybám v počátcích studia tohoto jazyka.

Klíčová slova: Masarykova univerzita, albánština, výuka jazyka

Initial Experiences with Teaching Albanian at the Masaryk University

Abstract:

This paper deals with the practical aspects of teaching of the Albanian language. For the first time the course at Masaryk University was launched in the academic year 2010/2011. Attention is paid to the structure of course, profile of those interested in Albanian and typical errors at the beginning of the study.

Key words: Masaryk university, Albanian language, language teaching

Výuka albánštiny by měla být přinejmenším volitelnou součástí studia balkanistiky z několika důvodů. Z praktického hlediska: Absolventi kurzu albánštiny jsou schopni správně číst a psát albánská vlastní jména, v ideálním případě jsou v rámci možností schopni porozumět spisovnému projevu a jsou schopni se vyjadřovat albánsky. Studenti znalí albánštiny se mohou také aktivně podílet na rozvíjení kulturních a jiných vazeb mezi Čechy a Albánci. (V tomto ohledu výrazně zaostáváme za Rusy, Poláky, Bulhary aj.). V neposlední řadě praktická znalost albánštiny otevírá přístup k poznatkům v albanistické literatuře, která zřídka bývá dostupná v jiných jazycích, a to může přispět k větší objektivitě při interpretaci problémů na Balkáně (Kosovo, Makedonie). Z vědecko-výzkumného hlediska: Albánština má zajímavou gramatickou strukturu, která se dá zkoumat v konfrontaci s jihoslovanskými jazyky. Při zkoumání může posloužit jako materiál, na základě něhož lze poodhalit etnické, jazykové a kulturní poměry na Balkáně ve starověku a středověku. Při zkoumání problematiky balkánského jazykového svazu dokonce považují znalost albánštiny za nezbytnou.

První pokusy o výuku albánštiny v Československu se objevily už v roce 1949, nicméně kurz albánštiny na jazykové škole v Praze byl oficiálně otevřen až v roce 1957. V roce 1951 zahájil oficiálně činnost Albánský seminář na Filologické fakultě Univerzity Karlovy, který je považován za první instituci svého druhu v zemích východního bloku. Seminář zajišťoval magisterské studium albanistiky. Na počátku 60. let musel seminář z politických důvodů přerušit svoje aktivity. Výuka albánštiny tak musela jít stranou až do konce 90. let, kdy se opět na Karlově univerzitě realizovalo studium albanistiky. Po roce 2000 byl rovněž otevřen kurz albánštiny na Jazykové školy hlavního města Prahy a několik soukromých kurzů.

Na Filozofické fakultě se poprvé výuka albánštiny uskutečnila v akademickém roce 2010/2011 pod záštitou Semináře jihoslovanských filologií a balkanistiky při Ústavu slavistiky. Kurz byl po vzoru ostatních slovanských filologií koncipován jako volitelný s dvouhodinovou týdenní dotací. V podzimním semestru proběhla *Albánština pro začátečníky* (úroveň A1) a v jarním semestru *Albánština pro mírně pokročilé* (úroveň A1–2)

Předmět *Albánština pro začátečníky* si zapsalo 16 studentů, z nichž drtivou většinu představovali studenti slavistických oborů (7 balkanistika, 1 balkanistika v kombinaci s učitelstvím chorvatštiny, 1 kroatistika, 1 polská literatura, 1 serbistika, 2 slovakistika, 1 slavistika), pouze 2 studenti byli z neslavistických oborů (1 učitelství historie a 1 geografie). Zájem o tento předmět dokonce převyšoval stanovenou kapacitu 15 míst. Naproti tomu další semestr se v *Albánštině pro mírně pokročilé* rozhodli pokračovat pouze 3 studenti (1 serbista, 1 polská literatura, 1 geografie), což nebylo způsobeno ani tak nezájmem ze strany studentů, jako spíš faktem, že předmět byl vypsán s mírným zpožděním.

- Úvod do albánštiny. Abeceda a výslovnost.
- Nominální paradigma: Určitý a neurčitý tvar. Nejběžnější deklinační typy substantiv. Nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, ablativ. Tvoření plurálu substantiv. Bezčlenná adjektiva a adjektiva s prepozitivním členem. Osobní a tážací zájmena. Vztažné zájmeno *që*. Základní číslovky 1–100.
- Verbální paradigma: Slovesa *jam* a *kam*. Modální slovesa. Indikativ prézenta a futura sloves I., II. a III. konjugace. Konjunktiv prézenta. Futurum. Aorist. Mediopasivum.
- Syntax: Vyjádření nepřímého předmětu. Zdvojování předmětu. Vedlejší věty účelové.
- Tematické okruhy: bydlení, rodina, cestování, nakupování.

V době vypsání kurzu neexistovala žádná česká oficiálně vydaná učebnice albánštiny, proto jsem si materiály připravoval na každou hodinu zvlášť. Nejvíce jsem vycházel z německé učebnice Pandeli Paniho *Albanisch intensiv* (Wiesbaden 2009), která je systematická, ale na druhou stranu je v ní určitá část gramatiky vysvětlena poměrně pozdě. Jako druhý zdroj jsem používal albánskou učeb-

nici Gjovalina Shkurtaje a Envera Hysy *Gjuha shqipe për të huaj dhe për shqiptarët jashtë Atdheut* (Tirana 1996). Její nevýhoda spočívá v tom, že je určena hlavně pro Albánce žijící v diaspoře, a předpokládá tudíž už určitou znalost albánštiny. Navíc je metodologicky i obsahově už poměrně zastaralá. Na druhou stranu na ní oceňuji úryvky z albánské literatury, které by se daly teoreticky využít v pokročilém kurzu. Část cvičení jsem pak vytvořil sám. Dále jsem studenty odkázal na další literaturu (slovníky, gramatiky, konverzační příručky).

V několika bodech se pokusím shrnout nejčastější chyby. Díky tomu, že se albánština na rozdíl od jiných balkánských jazyků zapisuje latinkou a v zásadě foneticky, neměli studenti výraznější problémy s osvojením pravopisu. Jediným častějším nedostatkem, který jsem zaznamenal, bylo, že někdy zapomínali psát dvojtečku nad e.

V oblasti fonetiky a fonologie zpočátku působil určité problémy volný slovní přízvuk. V prvních několika lekcích jsem pro usnadnění čtení používal v textu k označení přízvuku čárku. Jeden problém nastal, když studenti označovali přízvuk i v domácích úkolech, přestože byli upozorněni, že šlo jen o didaktickou pomůcku. Další problém nastal, když před sebou neměli v textu označené místo přízvuku. Albánský přízvuk se totiž nejčastěji vyskytuje na předposlední slabice slova, a proto empiricky přízvukovali předposlední slabiku i v případech, kdy je přízvuk na třetí slabice od konce, typicky v gen. a dat. pl. **vajzáve* místo *vájzave* apod. S přízvukem souvisí také výslovnost samohlásky /ë/, která většinou v nepřízvučných slabikách odpadá, ale zůstává zachována v pravopise. Nerozlišování fonologických opozic /l/ – /ll/, /r/ – /rr/ má příčinu v rozdílech mezi českým a albánským fonematickým systémem. Většinou vyslovovali tyto fonémy jako české [l] a [r], přestože může dojít k záměně významu (*lumë* řeka – *llum* bahno, *ri* nový – *rrri* sedět). Podobně studentům dělalo potíže rozlišovat opozice /q/ – /ç/, /gj/ – /xh/ s tím rozdílem, že je ve spisovném projevu většinou nerozlišují ani gegští Albánci, přičemž tyto dvě dvojice splývají v měkké [ć], [dź], např. [ćaj] může znamenat *čaj* čaj i *qaj* plakat. Velké potíže působily studentům morfonologické alternace, které se v albánštině objevují velmi často. Na začátečnické úrovni ještě nebyli studenti schopni tyto alternace zobecnit, tudíž se je učili nazpaměť jako nepravidelnosti. Konkrétně mám na mysli přehlásku u plurálu některých substantiv (např. **nata* místo *net*), přehlásku v přítomnosti některých sloves (např. **shoh* místo *sheh*, **shohni* místo *shihni*), palatalizaci v plurálu některých substantiv (**mikë* místo *miq*).

V oblasti morfologie se vyznačuje albánština prepozitivním a postpozitivním členem. Zatímco postpozitivní člen si celkem úspěšně osvojili jako „dvojí paradigma“ (chybovali spíše jen v konkrétním použití určitého a neurčitého tvaru – určitý tvar po předložkách s nominativem *te(k)* a *nga*, pokud následující substantivum není rozvíto dalším slovem – např. **nga kryeqytet* místo *nga kryeqyteti*, **te prindër* místo *te prindërit*), použití prepozitivního členu se ukázalo jako takřka

nepřekonatelný problém. Protože studentům tato kategorie podvědomě připadala redundantní, velmi často prepozitivní člen úplně vynechávali nebo špatně dosazovali jeden ze čtyř možných tvarů prepozitivního členu (*i, e, sě, tě*), protože si hlavně u neshodného atributu pletli, jestli pád prepozitivního členu určuje člen řídicí nebo člen závislý (**ně qendrën të studentëve* místo *në qendrën e studentëve*). U tzv. ambigenních substantiv zapomínali na to, že se v plurálu chovají jako feminina (**mësimë të vështirë* místo *mësimë të vështira*). V přítomnosti sloves 1. konjugace se patrně pod vlivem analogie 2. a 3. konjugace studenti dopouštěli směšování koncovek, např. **unë bën* místo *unë bëj*. U základní číslovky 3, která jako jediná rozlišuje v albánštině rod, zaměňovali tvary *tre* a *tri* (**tre karrige* místo *tri karrige*). Pod vlivem analogie s indikativem chybovali studenti v 3. os. sg. konj. prez. a ind. fut.: **të shkon, *do të shkon* místo *të shkojë, do të shkojë*.

Co se týče syntaxe, zpočátku se občas někteří studenti dopouštěli chyb v pozici shodného atributu **mirë nxënës* místo *nxënës i mirë* (v drtivé většině případů stojí shodný atribut v postpozici). Při spojování vět a větých členů ve slučovací poměru měli tendenci k nadměrnému používání předložky *e*, zatímco nejběžněji používaná je spojka *dhe*.

Albánština má tu výhodu, že se kvůli své odlišnosti neplete se slovanskými jazyky. Na druhou stranu si studenti stěžovali, že se albánská slovíčka obtížněji zapamatovávají. Všiml jsem si sklonu nahrazovat albánská slova internacionality (např. **literaturë* místo *letërsi*). Zpočátku si pletli podobně znějící slovesa *jam* (být) a *kam* (mít) – např. **Unë jam vëllai* místo *Unë kam një vëlla* – obdobně *shkoj* (jet) a *shikoj* (dívat se). Interferenci mezi češtinou a albánštinou jsem zaznamenal u časových údajů: **ně tre orë* místo *në orën tre*, **ně orën dymbëdhjetë e gjysmë* místo *në orën njëmbëdhjetë e gjysmë* (11:30).

Závěr

Z výsledků předmětové ankety předmětu Albánština pro začátečníky vyplývá, že studenti hodnotili tento předmět jako zajímavý (8 bodů z 10) a přínosný (8 bodů z 10), z hlediska náročnosti na přípravu jako průměrný (5 bodů z 10), ale co do náročnosti obsahu jako náročný (7 bodů z 10). Několik absolventů kurzu mělo možnost uplatnit získané jazykové dovednosti při individuálních cestách do Albánie nebo Kosova.